

*Глєбова А.О.
к.е.н., доцент кафедри МО та МЗД,
Полтавський університет економіки та торгівлі*

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

В статті визначаються проблеми розвитку туристичних підприємств і організацій в Україні, зокрема приділяється увага правовому захисту на сучасному етапі саме національних суб'єктів господарювання, які не тільки сплачують податки, але і створюють нові робочі місця.

Ключові слова: розвиток, інноваційна діяльність, правовий захист, туризм, туристичне підприємство.

Постановка проблеми. Починаючи з середини 80-х рр. ХХ ст. туризм стає важливим соціальним і політичним явищем, він істотно впливає на сучасний світовий устрій, економіку багатьох країн і регіонів світу. Туристична галузь завдяки стрімким темпам зростання перетворилася на одну з важливих складових світової економіки. На сферу туризму припадає близько 12% від світового валового продукту, понад 30% від обсягів світової торгівлі послугами та 11% від світових споживчих витрат, 7% від загального обсягу інвестицій та 5% від усіх податкових надходжень. Таких результатів світовий туризм досяг завдяки стабільному та безперервному розвитку протягом усієї другої половини ХХ ст. [1]. Проте у ХХІ через природні катаклізми та світову фінансову кризу саме дана галузь останніми роками характеризується гучними банкрутствами у різних країнах світу, що негативно впливає на розвиток економіки будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові проблеми економіки туристичної галузі та її складових ґрунтовно досліджували В. Абрамов, І. Балабанов, С. Гаврилук, В. Гончаров, Г. Дехтярь, М. Луцишин, А.Мазаракі, Т.Ткаченко, О. Сидоренко, Л. Федулова, Л. Шульгіна, а проблемам банкрутства присвячені праці Лігоненка Л., Градова А., Уткіна Е., Аїстова М., Чернявського А., Бочарова В., Мазура І., Тренева В., Шапіро В. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У більшості випадків, проблеми, які розглядали зазначені вчені, стосувалися банкрутства підприємств в цілому. Набагато менше уваги приділено на цей час питанням банкрутства у туризмі.

Мета дослідження – оцінити перспективи розвитку туристичних підприємств в Україні на сучасному етапі та проаналізувати рівень правового захисту цієї галузі і відповідно визначити можливі шляхи покращення ситуації з урахуванням світового досвіду.

Основні результати дослідження. Останні роки для туристичної галузі як України, так і інших держав світу виявилися складними через низку причин, зокрема, світову фінансову кризу у 2007-2008 роках, що призвела до зростання політичної та економічної нестабільності у окремих країнах (Греція, Італія, Єгипет тощо), які є туристично привабливими і мають розвинену інфраструктуру та користуються великим попитом у туристів. Виверження вулканів в Ісландії (2010) призвело до закриття повітряного простору у багатьох країнах: Великобританії, Ірландії, Латвії, Франції,

Данії, Бельгії, Швеції, Голландії, Фінляндії, частково Німеччині та Чехії, Норвегії та Польщі внаслідок чого постраждали не тільки туристи та туристичні підприємства, але і інші галузі економіки. У результаті цих та низки інших чинників відбулося банкрутство великих туроператорів (України, Болгарії, Британії тощо) (табл.1.).

Таблиця 1

Банкрутство найбільших туропреаторів за 2008- 2011 роки*

Британський туроператор	Holidays 4 UK	2011
Шотландський туроператор	Globespan	2009
Британський туроператор	Flight Options	2010
Український туроператор	ВАТ «Туристична компанія «Анекс Тур Україна»	2011
Російський туроператор	"Куда.ru"	2009
Український туроператор	ВАТ «Карія Тур»	2010
Російський туроператор	«Вояж-Люкс»	2008
Болгарський туроператор	Туристичний холдинг «Алма тур»	2011
Російський туроператор	«Де Тур»	2008
Естонський туроператор	Estour	2011
Туристичний підрозділ групи компаній Tasdemir Group (Турція)	Туристичний агент ВАТ «ЕТА Україна»	2011

*<http://www.tourprom.ru>

Вони займалися в основному виїзним туризмом, що призвело до виникнення при їх банкрутстві низки проблем і для інших учасників ринку туристичних послуг, зокрема, туристів (передчасне виселення з номерів, складності при поверненні назад до рідної домівки авіатранспортом, зменшення рівня завантаження готелів тощо). Це обумовлює необхідність приділення на державному рівні правовому регулюванню фінансового забезпечення відповідальності туристичних підприємств, зокрема в Україні. Для цього на сучасному етапі сформувалися передумови. По-перше, це відміна ліцензування туристичної діяльності (законопроект "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо мінімізації негативних наслідків фінансової кризи для суб'єктів господарської діяльності" №3429 [2]), що на думку експертів, може призвести до хаосу на ринку туристичних послуг України через нерозвиненість ринкових інституцій та ринкових механізмів [3]. Це особливо відчували як українські туроператори, так і туристи при банкрутстві «Карія тур».

По-друге, зростання кількості підприємств і організацій туристичної галузі, які останнім часом банкрутують і не можуть виконувати свої зобов'язання, а українська економіка ще не має дієвих ринкових механізмів регулювання цих процесів не тільки в туризмі, але і в інших галузях. Тому, ми вважаємо, що необхідно для того, щоб туристичні підприємства і організації України розвивалися, необхідно відрегулювати питання фінансового забезпечення відповідальності туристичних підприємств спираючись на світовий досвід. Так, у відповідно до ст.651 к Німецького цивільного положення, організатор зарубіжної подорожі повинен гарантувати туристу (подорожуючому) відшкодування сплаченої суми за подорож шляхом страхового покриття, що надається страховиком.

Згідно з параграфом 3 розділу 2 Австрійського акту "Про гарантії бюро подорожей" організатор повинен гарантувати, що подорожуючому будуть повернуті суми всіх сплачених коштів (завдаток, аванс та ін.) за допомогою укладення договору страхування із страховиком. Причому страхова сума різниться в залежності від типу транспорту (авіа, авто, залізничного, морського), а також виду перевезення (регулярний, чартерний і т.п.). Так, наприклад, при організації комплексної подорожі, яка включає в себе авіаперевезення прямого сполучення або кораблем прямого

сполучення, розмір фінансової гарантії складає 5% від обсягу діяльності організатора за попередній фінансовий рік, але в будь-якому випадку не менше 1 млн. шилінгів (сума підлягає перерахунку в євро).

Відповідно до статті 33 Закону Республіки Словенія „Про розвиток туризму” організатори подорожей, крім інших умов, повинні також укласти контракт зі страховою компанією про страхування на випадок банкрутства. Цей страховий поліс гарантує повернення подорожуючих до місця їх проживання у разі, якщо організатор збанкрутів. Отже, з наведених вище положень законодавчих актів Німеччини, Австрії та Словенії гарантувати свою відповідальність перед туристом за ненадання останньому турпослуг зобов'язані лише організатори подорожі, тобто туроператори. Український же законодавець передбачає застосування фінансових гарантій і для турагентів.

В Естонії запроваджено такий запобіжний засіб як застава. Відповідно до ст.15 Закону Естонії „Про туристичну діяльність” заставою вважаються кошти, якими у випадку, якщо туроператор або турбюро не виконує зобов'язання, що випливають з договору між ним та споживачем, використовуються третьою особою для виконання договірних зобов'язань. Наявність застави при наданні послуг в межах Естонії підтверджується договором страхування у розмірі 1% від обсягу обігу, що планується, але не менше 10 тис. крон. Наявність застави при наданні послуг зарубіжного туризму - договором страхування у розмірі 1% від обсягу обігу, що планується, але не менше 100 тис. крон [4].

В Італії існує спеціальний централізований гарантійний фонд, в якому мають брати участь всі туристичні компанії. Даний фонд фінансується туристичними операторами щороку. Грошові кошти відраховуються у розмірі 0,5% від загальної сплаченої страхової премії за обов'язковим договором страхування відповідальності туроператорів, необхідного для здобуття ними ліцензії на здійснення туристичної діяльності.

В Іспанії ж створено страховий пул, що складається із страховиків, які мають спеціальні ліцензії на проведення страхування туроператорів. В туристичному бізнесі цієї країни існує так звана система вільних місць: новий туроператор може увійти на ринок лише в тому випадку, якщо на ньому звільниться місце, тобто ринок покине хтось із гравців [5]. В Угорщині питання фінансової відповідальності туроператорів регулюються окремим законом. Насамперед, ця умова стосується лише фірм, які займаються виїзним туризмом. Підставою для здійснення туристичної діяльності, крім отримання ліцензії (вимога Євросоюзу), є майновий (фінансовий) депозит, який туроператори оформлюють в залежності від обсягу наданих послуг (відмітимо, що поняття чорного обороту в Угорщині не існує). Сума річного депозиту складає 12% бруто обороту туроператорської діяльності без ПДВ, а для тих, хто організовує чартерні програми – 20%. Примітно, що у разі закриття компанії її власники можуть забрати свій депозит, але не раніше, ніж через півроку і лише якщо протягом цього терміну ніхто не пред'явить фірмі матеріальних претензій.

Існує й інша форма фінансової відповідальності – страхова – майнове гарантійне страхування або банківська гарантія на ту ж суму, якою повинен бути і депозит [6].

Таким чином, дієвим механізмом регулювання ринку туристичних послуг є створення та запровадження диференційованого підходу до визначення сум страхових гарантій в залежності від обсягу наданих послуг кожним конкретним туроператором, тим самим буде забезпечено справедливість щодо всіх турпідприємств й створено рівні конкурентні умови на внутрішньому ринку турпослуг. Також одним із потенційних напрямів розвитку туристичної галузі не тільки України, але і інших держав є впровадження інновацій, що дозволять вирішити не тільки низку економічних проблем,

але і соціальних, екологічних та інших. При цьому слід звернути увагу на екологічний аспект туристичної діяльності, який знайшов відображення у концепції досягнення стійкого розвитку у XXI столітті на конференції ООН "Навколишнє середовище і розвиток" в Ріо-де-Жанейро у 1992 році у результаті якої була створена "Повестка дня на XXI век". У відповідності до цієї програми всі галузі промисловості повинні взяти на себе відповідальність за навколишнє середовище. Туристична галузь також повинна самостійно прагнути до охорони навколишнього середовища і культурі, як основи свого бізнесу [7]. Так, у жовтні 2003 року уряд Австралії з метою стійкого розвитку туристичної галузі держави і для кращого позиціонування туризму проти можливих майбутніх потрясінь прийняв Білу книгу «Підтримка довгострокової стратегії для туризму» (Tourism White Paper). Біла книга передбачає створення бази для співпраці між державними органами влади різного рівня і туристичною галуззю, заохочує вдосконалення технологічного розвитку і якості туристських продуктів, практику стійкого розвитку туристського бізнесу в області екології і культури.

Шведське агентство по захисту навколишнього середовища розробило і прийняло «Десять принципів стійкого туризму»:

- стійке використання природних ресурсів, що не допускають їх виснаження;
- скорочення надмірного споживання і відходів;
- забезпечення збереження природної, соціальної і культурної різноманітності;
- ретельне планування, комплексний підхід, інтеграція екологічного туризму в плани регіонального розвитку;
- підтримка місцевих економік;
- консультування зацікавлених осіб і громадськості;
- навчання персоналу;
- відповідальний маркетинг туризму [8].

Таким чином, ми вважаємо, що розвиток туристичних підприємств і організацій України повинен відбуватися не тільки шляхом формування дієздатного законодавства, але і бережливого відношення до навколишнього середовища, а саме природи, яка є важливим туристичним ресурсом і вимагає сьогодні значної уваги. Яскравим прикладом реалізації принципів стійкого розвитку є Наньшанська культурно-туристична зона в Китаї. Існування цієї зони підпорядковано певним правилам, а саме: ефективне використання енергії та матеріалів, організація відходів, контроль та зниження забруднення повітря, контроль та зниження шумового забруднення, захист прибережних територій, раціональне використання небезпечних речовин, прийняття стандартів ISO.

Висновки. В Україні, на нашу думку, така концепція дозволить врятувати не тільки історичні пам'ятки, але і парки та каньйони Кримського півострова, акваторію Азовського моря, Асканію Нову, живописні місця Закарпаття тощо. Таким чином, ми направимо досягнення науково-технічного прогресу не на руйнацію природи, а на її збереження, що дозволить розвивати не тільки туристичну галузь, але і національну економіку в цілому та формувати її конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури:

1. http://turizmозnание.org.ua/reguluvannya_galuzi_turyzmu.html
2. <http://search.ligazakon.ua>
3. <http://ubr.ua>
4. <http://www.radakmu.org.ua>
5. <http://www.day.kiev.ua>

6. <http://www.sunray.com.ua/news>

7. <http://www.vipstudent.ru>

8. Новиков В.С. Характерные черты туризма XXI века – устойчивое и инновационное развитие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intacadem.ru>

ГЛЕБОВА А.А. РАЗВИТИЕ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ И ОРГАНИЗАЦИЙ В РЕАЛИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ

В статье определяются проблемы развития туристических предприятий и организаций в Украине, в частности уделяется внимание правовой защите на современном этапе национальным субъектам хозяйствования, которые не только платят налоги, но и создают новые рабочие места.

Ключевые слова: развитие, инновационная деятельность, правовая защита, туризм, туристическое предприятие.

GLEBOVA A.O. THE DEVELOPMENT OF TOURISM ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS IN THE REALITIES OF CONTEMPORARY ECONOMIC SITUATION

In the article the problems of development of tourist enterprises and organizations are determined in Ukraine, in particular attention legal defense is spared on the modern stage to the national subjects managements, which not only pay taxes but also create new workplaces.

Keywords: development, innovative activity, legal defense, tourism, tourist enterprise.